

Analytical policies of the Islamic Penal Code approved in 2012 on the basis of post-modern criminology components in contemporary Iran

Cyrus Parsa ¹

Received: 7 November 2023

Ali Janipour ²

Reception: 21 December 2023

Karam Janipour ³

Abstract:

This article aims to investigate the analytical policies of the Islamic Penal Code approved in 1392 on the basis of the components of postmodern criminology in contemporary Iran with a descriptive and analytical method. The starting point of the discussion is the answer to this question: basically, what components is the postmodern criminological reading of the concept of crime and punishment based on, and to what extent are these components aligned or inconsistent with the provisions of the Islamic Penal Code approved in 2013. The findings indicate that the components of postmodern criminology include; Non-acceptance of legal assumptions, meta-narratives and Sharia rituals, non-acceptance of criminalization in order to protect a particular ideology or strengthen the ruling power, non-acceptance of gender, religious, racial segregation and discriminatory crimes are criminalization. research results; showed that the concept of crime and punishment in the Islamic Penal Code of Iran in the assumptions of the Islamic Penal Code such as; Divine limits, retribution and diat, as well as biased, ideologically oriented criminalization, white-collar criminalization without regard to white-collar crimes; It will be against the components of postmodern criminology.

Keywords: crime, Islamic Penal Code, postmodern criminology, punishment

---

¹ PhD student, Department of Law, Yasouj Branch, Islamic Azad University, Yasouj, Iran

²Assistant Professor of Law Department, Yasouj Branch, Islamic Azad University, Yasouj, Iran

³Assistant Professor of Law Department, Yasouj Branch, Islamic Azad University, Yasouj, Iran

<http://doi.org/10.30510/pscci.2024.471906.1044>

سیاست های تحلیلی قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ بر مبانی مولفه های جرم شناسی پست مدرن در ایران معاصر

سیروس پارسا^۱

تاریخ دریافت: ۱۶/۰۸/۱۴۰۲

علی جانی پور^۲ (نویسنده مسئول)

تاریخ پذیرش: ۳۰/۰۹/۱۴۰۲

کرم جانی پور^۳

چکیده:

این مقاله متکفل بررسی سیاست های تحلیلی قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ بر مبانی مولفه های جرم شناسی پست مدرن در ایران معاصر با روش توصیفی و تحلیلی است. نقطه ی عزیمت بحث، پاسخ به این پرسش است که: اساسا خوانش جرم شناسی پست مدرن از مفهوم جرم و مجازات بر چه مولفه هایی استوار بوده و این مولفه ها تا چه میزان به مواد قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ همسو و یا ناهمسویی دارد. یافته ها بیانگر این است که مولفه های جرم شناسی پست مدرن شامل؛ عدم پذیرش مفروضات قانونی، فراروایت ها و تعبدات شرعیه، عدم پذیرش جرم انگاری در جهت صیانت از ایدئولوژی خاص یا تقویت قدرت حاکم، عدم پذیرش تفکیک جنسیتی، مذهبی، نژادی و جرایم تبعیضی در جرم انگاری می باشد. نتایج پژوهش؛ نشان داد، مفهوم جرم و مجازات در قانون مجازات اسلامی ایران در مفروضات قانون مجازات اسلامی نظیر؛ حدود الهی، قصاص و دیات، همچنین جرم انگاری سوگرا، ایدئولوژیک محور، جرم انگاری یقه چرکینی بی توجه به جرایم یقه سفیدها؛ در مخالفت با مولفه های جرم شناسی پست مدرن خواهد بود.

واژه های کلیدی: جرم، جرم شناسی پست مدرن، قانون مجازات اسلامی، مجازات

^۱ دانشجوی دکتری تخصصی، گروه حقوق، واحد یاسوج، دانشگاه آزاد اسلامی، یاسوج، ایران

^۲ استادیار گروه حقوق، واحد یاسوج، دانشگاه آزاد اسلامی، یاسوج، ایران (نویسنده مسئول)

^۳ استادیار گروه حقوق، واحد یاسوج، دانشگاه آزاد اسلامی، یاسوج، ایران

بررسی مؤلفه‌ها و پیش‌فرض‌های پست‌مدرنیته به عنوان نگرشی نو در جرم‌شناسی، در جهت شناخت بهتر حقوق کیفری و بویژه قانون مجازات اسلامی ایران در دوره معاصر دارای اهمیت است. به جهت مناقشه برانگیز بودن این تفکر، به ساده‌سازی و تحلیل علمی این مفاهیم با قانون مجازات اسلامی پرداخته شده است. در جرم‌شناسی پست‌مدرن جرم را عمدتاً بر ساخت نظام سیاسی و فرهنگی حاکم مطرح و با انتقاد به ناکارآمدی حقوق کیفری به ارزیابی متفاوتی از مفهوم جرم در پرتو رد مفروضات و مفاهیم تبعی در حقوق کیفری، نقد عناصر قانونی، مادی و معنوی جرم پرداخته است. (ساراپ، ۱۳۹۲: ۹۵)

بدینسان در ردیابی این سوال که اساساً مولفه‌های جرم‌شناسی پست‌مدرن تا چه میزان به مواد قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ قرابت و یا غرابت دارد؟ با شناسایی عقبه و پیشینه این بینش فکری که در مکتب فرانکفورت در دهه ۱۹۸۰ در پرتو اندیشه فیلسوفان فرانسوی و آلمانی شکل گرفته است، با دقت بیشتری می‌توان به مکثانات این جرم‌شناسی پی برد. مولفه‌های جرم‌شناسی پست‌مدرن، تعریف متفاوتی از جرم و مجازات ارائه می‌دهند. جرم حقیقی از منظر اینان، مذکر مداری و تبعیض جنسیتی و دینی و نقض حقوق اجتماعی شهروندان است که قانون مجازات اسلامی نیز در برخی از مواد قانونی، از جمله مجازات‌های تبعی و نقض تمامی حقوق اجتماعی بزهکار و تفاوت‌گذاری بین مسلمان و غیر مسلمان، زن و مرد، آزاد و برده و ... دارای چنین رویه‌ای است. (ابراهیمی، ۱۳۹۲: ۱۵۳)

اندیشمندان پست‌مدرن، جرم را ماحصل قانونی می‌دانند که قانونگذاران تحت تأثیر قدرتمندترین بخش جامعه تدوین می‌کنند و جرایم دولت‌ها و یقه سفیدها هیچگاه در لیست بزه‌های مجرمانه و قابل مجازات قرار نگرفته است و معمولاً قانونگذاران با پوشش و حفاظ قانونی، به این افراد مصونیت اعطا می‌کند. بزعم اینان نتیجه‌ی اصل قانونی بودن، پر شدن زندان‌ها از افراد طبقه پائین، محروم و کم‌صداتر جامعه انسانی است؛ چرا که قانون خصیصه‌ی آینه وار ندارد و رویکرد جهت‌دار و سوگرایانه دارد. (Morrison.2022:19) لذا در این مقاله برانیم که ابتدا جرم‌شناسی پست‌مدرن و مولفه‌های ناظر بر آن را بررسی، سپس با طرح مواد قانون مجازات اسلامی، به ارزیابی جرم‌شناسانه این مواد بپردازیم. برای تحقق این مهم و پاسخ به پرسش بالا، از روش توصیفی و تحلیلی و از طریق تجزیه و تحلیل منابع کتابخانه‌ای و سایر اسناد و مقالات معتبر علمی بهره گرفته شده است.

۲-روش شناسی

۲-۱- مرور کلی بر جرم‌شناسی پست‌مدرن

مکتب فرانکفورت در دهه ۱۹۸۰ در پرتو اندیشه فیلسوفان فرانسوی و آلمانی شکل گرفت. جنبش پست‌مدرن رهاورد این مکتب است. (نوذری، ۱۳۸۸: ۸۲) جرم‌شناسان

پست مدرن با پذیرش دیدگاه اخیرالذکر (بافتار فرا قانونی)، جرم را چیزی ورای نقض قوانین نوشته که از وفاق اجتماعی حول ارزش ها و هنجارها منتج شده است، می دانند. تعاریف قانونی از جرم، صرفاً مجموعه های انتخابی از گزینش های جهت دار صاحبان قدرت هستند. (Garland. 2020:132) بدین سان این جرم شناسی برای جرم و مجازات، حقیقت ذاتی قائل نیستند. (کاظمی، ۱۳۹۴: ۱۳۹) پست مدرن ها جرم و مجازات را خطی نمی دانند و در نحوه مجازات ها نیز اعتقادی به ارائه ی سبک تازه ای از مجازات ها ندارند بلکه خواستار چیدمان مجدد پایه های اصلی و بازانندیشی می باشند. (نیازی، ۱۳۹۳: ۶۲) این اصطلاح نخستین بار در سال ۱۹۱۷ توسط رودلف پانویس در تمایز با مفهوم نوگرایی و در توصیف پوچ گرایی فرهنگ قرن بیستم به کار برده شده است، البته احب حسن که از جمله متفکران پست مدرن است معتقد است که یک نقاش انگلیسی بنام جان واتکینس چاپمن در اواخر دهه هفتاد قرن نوزدهم این اصطلاح را بکار گرفته است. مشکلات اساسی که پست مدرن با آن روبروست این است که اولاً؛ هیچ اتفاق نظری میان نویسندگان پست مدرن وجود ندارد اگر نظریه پردازان پست مدرن مثل میشل فوکو، ژان بودریار، ژاک دریدا، سستی فیدلر، ژان فرانسوا لیوتار در اتافی قرار گیرند و درب آن اتاق را قفل و کلیه آنرا دوراندازند حتی از گذشت یک هفته ها نیز هیچ اجماع و اتفاق نظری میان آنها حاصل نخواهد شد ثانیاً؛ مهمترین مولفه ی پست مدرن نفی و رد خردگرایی است؛ در حالیکه تمام دیدگاههای اندیشمندان پست مدرن در پرتو استدلال عقلانی ارائه می شود و از یک نوع «درون تناقضی» برخوردار است. (حسن، ۱۳۸۴: ۷۶)

۲-۱-۱- مولفه های بنیادین جرم شناسی پست مدرن

آنچه پرواضح است این است که ماهیت حقوق کیفری پست مدرنیسم پیچیده، ذهنی، میان رشته ای و بسیار دامنه دار است و به لحاظ اینکه پست مدرن جنبش فکری یکپارچه ای نیست که هدف و زاویه و مسیر مشخصی داشته باشد و نظریه پرداز و سخنگوی واحدی هم ندارد. بررسی مفهوم و ارکان جرم در لابلا ی این تفکر تا حدود زیادی مشکل و پیچیده است. (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۹۲: ۲۹۴)

الف: عدم پذیرش مفروضات قانونی

ب: عدم پذیرش مطلق انگاری و تایید نسبیت باوری مفاهیم حقوقی

ج: عدم پذیرش قانون ماورایی و فراروایت (حقیقی، ۱۳۹۱: ۲۱۴)

د: عدم پذیرش جرم انگاری سوگرایانه مبتنی بر ارکان قدرت حاکم (استراترن، ۱۳۹۹:

۱۱۲)

ه: عدم پذیرش جرم انگاری در جهت صیانت از ایدئولوژی خاص (استنگرام، ۱۳۹۷: ۵۲)

و: عدم پذیرش تکثر جرم انگاری برای طبقه ی کم صدای جامعه

ز: عدم پذیرش تفکیک جنسیتی، مذهبی، نژادی و جرایم تبعیضی در جرم

انگاری (جعفری، ۱۳۹۱: ۷۰)

۲-۲- مرور کلی بر قانون مجازات اسلامی

قانون مجازات اسلامی در تعریف ماده ۱ بیان می‌دارد که: قانون مجازات اسلامی مشتمل بر جرایم و مجازات‌های حدود، قصاص، دیات و تعزیرات، اقدامات تأمینی و تربیتی، شرایط و موانع مسؤولیت کیفری و قواعد حاکم بر آنها است. قانون مجازات اسلامی پنج بخش می‌باشد. سه بخش آن شامل حدود، قصاص و دیات می‌باشد که از شرع مقدس گرفته شده و لایتغیر می‌باشد؛ چرا که در این قسمت انسان نه واضع قانون که پیرو قانون است. توضیحا در ماده ۱۴ ق.م.ا مجازات حدی، مجازاتی است که موجب، نوع، میزان و کیفیت اجرای آن در شرع مقدسه تعیین شده است. این مجازات حداقل و حداکثر ندارد و در گستره‌ی زمانی غیر قابل تغییر است. در ماده ۱۷ همین قانون؛ دیه و در ماده ۱۴ این قانون قصاص این‌چنین تعریف شده است. (گلدوزیان، ۱۳۹۳: ۷۶) که برگردان نه‌چندان کاملی از کتب فقهی محسوب می‌شود. در مبحث تعزیرات و اقدامات تأمینی و تربیتی که قانون مبتنی بر اقتضائات و نیازهای شهروندان در جامعه می‌باشد و از انعطاف‌پذیری برخوردار است.

۳- تحلیل مولفه‌های جرم‌شناسی پست مدرن با قانون مجازات اسلامی

۳-۱- تعارضات مواد قانون مجازات اسلامی با مولفه نسبیت‌گرایی و عدم‌پذیرش مطلق‌انگاری و فراروایت‌ها در جرم‌شناسی پست مدرن

۳-۱-۱- حدود الهی

مجازات‌های "حدود به‌الگوی کیفردهی الزامی نزدیک است؛ یعنی قاضی پس از اثبات مجرمیت، تنها مجازاتی را که در قانون معین شده است، مکلف است به صورت الزامی تعیین نماید، که این امر کاملاً با نگرش پست مدرنیته مغایرت دارد به طوری که مقنن حداقل و حداکثر کیفر را مشخص و تعیین آن را به قاضی نسپرده است. جرایم "حدود"، محدود و معین و عبارت است از هفت جرم: زنا؛ قذف؛ شرب مسکر؛ سرقت؛ محاربه یا حرابه؛ ارتداد؛ و بغی. (فتیلی، ۱۴۰۰: ۳۰۲). ویژگی این جرایم، چگونگی اثبات آنها و حتی در مقام اجرای احکام، ثابت و لایتغیرند. از این منظر افتراق و تمایز ویژه‌ای با بینش پست مدرن دارند. که ذیلاً به صورت موردی به آن پرداخته می‌شود:

۳-۱-۱-۱- حد قذف در غیر مکفی بودن شهادت در زنا

ماده ۲۰۰- در خصوص شهادت بر زنا یا لواط در صورتی که شهود به عدد لازم نرسند قذف محسوب می‌شود و موجب حد است.

ماده ۲۶۲- هر کس - پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله و سلم و یا - هر یک از انبیاء عظام الهی را دشنام دهد یا قذف کند سب النبی است، و به اعدام محکوم می‌شود. (گلدوزیان، ۱۳۹۳: ۴۲)

تبصره- قذف هر یک از ائمه معصومین علیهم السلام و یا حضرت فاطمه زهرا سلام الله علیها یا دشنام به ایشان در حکم سب نبی است. جرم شناسی پست مدرن هدف خویش را فراهم آوردن مجال مشارکت کامل افراد در جامعه و فرآیند قانونگذاری می داند، بدون آنکه عواملی مانند؛ نژاد، قومیت، جنس و دین یا ایدئولوژی بر جرم انگاری و مجازات های کیفری تأثیری داشته باشد. (وارد، ۱۳۹۲: ۱۲۳) مهمترین تحول جرم شناسی پست مدرن در حقوق کیفری، ممانعت نظام های سیاسی از جهت دار کردن مفهوم جرم و مجازات بر اساس ایدئولوژی و ارزش های ترسیم شده و ارائه تصویری شفاف و آینه وار از مفهوم جرم و مجازات می باشد. (وایت، ۱۳۹۲: ۵۵) پدر پست مدرن، لیوتار، نفی فرا روایت ها و اصول را شاخصه و مؤلفه اصلی پست مدرن می داند. فرا روایت به معنای هر کوشش نظری برای یافتن اصل یا قواعد کلی حاکم بر روابط بشری و فعالیت های اجتماعی است. از اینرو لازم است با احترام گذاشتن به تفاوت فردی و فرهنگی به حیات و زندگی بشری تنوع ببخشیم همانطور که لیوتار می گوید: «کار ما عرضه حقیقت نیست، اجازه دهید تفاوت ها را فعال کنیم و حرمت آنرا پاس بداریم. (حقیقی، ۱۳۹۱: ۱۱۶) اما متأسفانه مساله قدرت و نظام برتر و حاکم در تلاش برای یکدست کردن شهروندان از طریق حقوق کیفری و جرم انگاری است و پیامد آن انسانیت انسان که همانا خلق تفاوت است از بین می رود و انسان قدرت خلق تفاوت را از دست می دهد و تنها در چارچوب قدرت حاکم می اندیشد و انسانیت خویش را از دست می دهد.

۳-۱-۱-۲- حد زنا

ماده ۲۲۴- حد زنا در موارد زیر اعدام است:

الف- زنا با محارم نسبی

ب- زنا با زن پدر که موجب اعدام زانی است.

پ- زنای - مرد غیر مسلمان - با زن مسلمان که موجب اعدام زانی است.

ت- زنای به عنف یا اکراه از سوی زانی که موجب اعدام زانی است. (گلدوزیان، ۱۳۹۳: ۶۶-۶۵)

۳-۱-۱-۳- حد لواط، تفخیز، مساحقه، قوادی، شرب خمر

ماده ۲۳۳- لواط عبارت از دخول اندام تناسلی مرد به اندازه ختنه گاه در دبر انسان مذکر است. پست مدرن اعتقاد نسبی در مفاهیم مجرمانه دارند بعنوان نمونه ماده ی فوق در کشور انگلستان تحت عنوان همجنس بازی مطرح و تمام حقوق حقه قانونی میان طرفین برقرار است. اما در کشورهای اسلامی مجازات این رفتار اعدام است. (حقیقی، ۱۳۹۱: ۸۹) ماده ۲۳۵- تفخیز عبارت از قرار دادن اندام تناسلی مرد بین رانها یا نشیمنگاه انسان مذکر است.

ماده ۲۳۸- مساحقه عبارت است از اینکه انسان مؤنث، اندام تناسلی خود را بر اندام تناسلی همجنس خود قرار دهد.

ماده ۲۳۹- حد مساحقه، فرقی بین - فاعل و مفعول و- مسلمان و غیر مسلمان و- محصن و غیر محصن و- عنف و غیر عنف نیست.

ماده ۲۴۲- قوادی عبارت از به هم رساندن دو یا چند نفر برای - زنا یا - لوط است.

ماده ۲۶۴- مصرف مسکر از قبیل خوردن، تزریق و تدخین آن - کم باشد یا زیاد- جامد باشد یا مایع- مست کند یا نکند- خالص باشد یا مخلوط به گونه ای که آن را از مسکر بودن خارج نکند، موجب حد است.

مهمترین ویژگی حدود الهی، ثابت و لایتغیر بودن آن است، زمان و مکان تاثیری در کم یا زیاد شدن آن ندارد. (ابراهیمی، ۱۳۹۲: ۱۷۴) در حالیکه حقیقت مجرمانه در مشی پست مدرن؛ نسبی، ترک خورده، تکه پاره، متکثر، محلی و بومی و بدور از هرگونه عامیت و جهان شمولی است شعار پست مدرن، تنوع و تکثر است و هیچ حقیقت مطلقی در جهان را نمی پذیرند. (هیگس، ۱۳۹۱: ۸۳) اینان بر این باورند که ما خود ساختارها را می سازیم ساختارها بر خود ما حکومت می کنند، قانون نیز از این قاعده مستثنی نیست. پس مجرمیت خصوصیت ذاتی یک رفتار نیست. ممکن است امری امروز ارزش و فردا بعنوان یک ضد ارزش و جرم انگاری شود و یا از منطقه ای نسبت به محله ی دیگر دارای ارزش گذاری متفاوتی باشد جرم انگاری و جرم زدایی متفاوت در مناطق و گستره های تاریخی موید این ادعاست. هر نوع چشم اندازی به جهان تنها بخشی از جهان را تحلیل می کند و امروز باید بجای جرم انگاری اخلاقی اعتقادی از یک مرکز واحد به بومی گری و تصمیم سازی محلی اهتمام ورزید؛ چراکه تنوع سرزمینی مستلزم تنوع قانونگذاری است. پس جرم انگاری که برای یک ایالت خوب است نمی تواند قانون خوبی برای سایر ایالت ها باشد. (حقیقی، ۱۳۹۱: ۱۳۲) بنابراین عدم تغییر پذیری حدود الهی، مولفه های جرم شناسی را بر نمی تابد.

۳-۱-۱-۴- مجازات های تبعی در قواعد عام حقوق مجازات اسلامی

در قانون مجازات اسلامی در بخش کلیات مجازات های تبعی ذکر شده است که بدون ذکر در حکم دادگاه محکوم را از حقوق اجتماعی محروم می نماید.

ماده ۲۵- محکومیت قطعی کیفری در جرایم عمدی، پس از اجرای حکم یا شمول مرور زمان، در مدت زمان مقرر در این ماده محکوم را از حقوق اجتماعی به عنوان مجازات تبعی محروم می کند.

ماده ۲۶- حقوق اجتماعی موضوع این قانون به شرح زیر است:

الف- داوطلب شدن در انتخابات ریاست جمهوری، مجلس خبرگان رهبری، مجلس شورای اسلامی و شوراهای اسلامی شهر و روستا

ب- عضویت در شورای نگهبان، مجمع تشخیص مصلحت نظام یا هیأت دولت و تصدی معاونت رییس جمهور

پ- تصدی ریاست قوه قضائیه، دادستانی کل کشور، ریاست دیوان عالی کشور و ریاست دیوان عدالت اداری

ت- انتخاب شدن یا عضویت در انجمن ها، شوراهای احزاب و جمعیت ها به موجب قانون یا با رأی مردم

و... (گلدوزیان، ۱۳۹۳: ۷۲)

۳-۱-۱-۵- لایتغیر بودن سن مسئولیت کیفری

در قانون مجازات اسلامی این موضوع بصورت ثابت در نظر گرفته شده برای پسران ۱۵ و دختران ۹ سال تمام برای پذیرش سن مسئولیت کیفری در نظر گرفته شده است. این در حالی است که سن مسئولیت کیفری بصورت پلکانی در اغلب کشورها پذیرفته شده است. پست مدرن، حکایت پایان فراروایت و مواد تعبدی است. جرم شناسی پست مدرن با هر گونه مرکزگرایی و اصول گرایی مخالفند و به هیچ حقیقت مطلق و ثابتی اعتقاد ندارند و هیچ اصلی و اصولی را نمی پذیرند و با احترام گذاشتن به تفاوت فردی و فرهنگی به حیات و زندگی بشری تنوع می بخشیم. (Becker.2020: 141) ضرورت تغییر سن مسئولیت کیفری متناسب با اقتضات زمان مکانی از مولفه های جرم شناسی پست مدرن در قانون کیفری است. همانطور که لیوتار می گوید: «کار ما عرضه حقیقت نیست، اجازه دهید تفاوت ها را فعال کنیم و حرمت آنرا پاس بداریم. (ابرنندآبادی، ۱۳۹۱: ۵۹) رد مفروضات در قانون گذاری از قبیل، پرداخت نفقه به شرط تمکین، لایتغیر بودن سن مسئولیت کیفری از پارادایم های جرم شناسی پست مدرن می باشد.

۲-۳- تعارضات مواد قانون مجازات اسلامی با مولفه ایدئولوژی گرایی در جرم شناسی پست مدرن

۳-۲-۱- خلط تحریم و تجریم

ماده ۲۲۰ ق.م.ا. در کنار منبع تقنینی جرم انگاری، منبع فقهی را در جرم انگاری مورد پذیرش قرار داده است، که فاقد هر گونه توجیه عقلانی و نظری در سیاست تقنینی اسلام و جمهوری اسلامی ایران است. این ماده تا حدی از یک سو مخالف با اصل قانون بدون جرم و مجازات است و قاضی را به قانون نویسی و جرم انگاری ترغیب می کند و از دگرسو با توجه به اختلاف مذاهب و نحله های مختلف اسلامی و دیدگاههای اجتهادی مجتهدین در گستره زمان و مکان؛ قاضی در بلا تکلیفی و سردرگمی خواهد بود. از آنجائیکه این ماده قاضی را ترغیب می کند که حکم هر قضیه را به شرط نبودن در قانون مدونه در امهات کتب فقهی و فتاوی معتبر یافت کند احتمال این وجود دارد که شاکی و متشاکی در تقلید از مجتهدینی پیروی کنند که نظرات اختلافی دارند، در این صورت

قاضی امکان صدور حکم بر اساس کدام مرجع و مجتهد را دارد؟ ماده ۶۳۸ ق.م.ا مصوب ۱۳۷۵ به وضوح به وحدت جرم و گناه دلالت دارد و تحریمات شرعی را برابر جرم انگاری تقنینی شمرده است. این دو زبانی در جرم انگاری عرفی و متون شرعی را شاید بتوان براساس مبنای التعزیر بمایره الحاکم در موارد مالانص فیه توجیه کرد، منطوق ماده ۶۳۸ ق.م.ا. دال بر این است که هر عملی حرام است کیفر دارد و تظاهر به عمل حرام حرام مستوجب مجازات دیگری است. توسعه بخشی به جرم انگاری و تورم مراجع قانونگذاری مخالف تفکر و روح و اندیشه پست مدرن است. پست مدرنها هر نوع سیاست و جرم انگاری را که در راستای تقویت قدرت حاکم و تضییق و تحدید آزادی شهروندان و در دفاع از ایدئولوژی حاکم باشد را مورد نقد قرار میدهند پس مجرمیت خصوصیت ذاتی یک رفتار نیست، بلکه ذهنیتی است که صاحبان قدرت برای شهروندان ایجاد می کنند و صرفاً سیاسی زبانی و اجتماعی است. (آقایی، ۱۳۸۸: ۶۲)

۲-۳- جرم انگاری استفاده از ماهواره و فضای مجازی

یزعم جرم شناسان پست مدرن، جرم بر ساخته نظام قدرت و حاکمیت فرهنگ برتر است، رسانه ها را یکی از عوامل مهم در تحقق بخشیدن به آن می باشند. بویژه اگر رسانه ها، تربیون ها، مطبوعات و... در دست قدرت حاکم باشد. شهروندان نباید تحت سیطره ی یک رسانه ی واحد باشند؛ بلکه باید تمام رسانه ها و اطلاعات در اختیار همگان باشد. در ماده ۱ قانون «ممنوعیت به کارگیری تجهیزات دریافت از ماهواره ۱۳۷۳/۱۱/۲۳» آمده است: «به موجب این قانون ورود، توزیع و استفاده از تجهیزات دریافت ماهواره جز در مواردی که قانون تعیین کرده است، ممنوع می باشد.» (حجتی اشرفی، ۱۳۸۵: ۱۵۳)

مذاکرات مخالفان نمایندگان در طراح قانون فوق:

- «ماهواره نفی کننده هویت فرهنگی و دینی و ملی جوامع بشری است».
- «ماهواره بنیان خانواده ها را متزلزل می کند».
- «ماهواره خلق و خوی ذلت پذیری را در جوامع القاء می کند».
- «در ماهواره حق انتخاب نداریم ولی در ویدئو داشته ایم».
- «چرا بگذاریم این سربازان مهاجم [امواج] بدون ویزا وارد کشور ما بشوند؟»
- «رأی گیری در این باره قطعاً دارای بار سیاسی و اجتماعی گسترده است.» (رفیعی، ۱۳۸۱: ۸۵)

زعمای پست مدرن در قرائت خود، جرم را بر ساخته نظام فرهنگی - سیاسی و قدرت حاکم می داند که رسانه های جمعی بطور فزاینده ای در شکل گیری آن نقش دارند. جرم انگاری ماهواره از این قاعده مستثنی نیست. پست مدرنیزم با اعتقاد و باور به اینکه جرم بر ساخته نظام قدرت و حاکمیت فرهنگ برتر است، رسانه ها را یکی از عوامل مهم در این راستا می داند. بویژه اگر رسانه ها، تربیون ها، مطبوعات و... در دست قدرت حاکم باشد. (شهابی، ۱۳۹۲: ۱۱۸) رسانه های کنترل شده ی دولتی با انعکاس اخبار مربوط به

پدیده جنایی نگرش خاصی را به مردم تحمیل می کنند و چگونگی قضاوت آنها را درباره جرم و عدالت کیفری سامان می بخشند. (فرجیها، ۱۳۷۶: ۸۷) رسانه های گروهی بدلیل برخورداری از این ظرفیت یکی از ابزارهای مؤثر برای کنترل نهادها و جریان های قدرتمند و بانفوذ تلقی می شوند. از این حیث، به باور فوکو، قدرت انتظامی مدرن، نه پادشاه و داروغه و پلیس، بلکه در وهله اول اندیشمندان علوم اجتماعی، روان شناسان و مددکاران، معلمان، جرم شناسان و حتی تمامی شهروندان جامعه اند. (حقیقی ۱۳۹۱: ۲۲۵) پس رسانه ها قدرت ساخت جرم یا جرم انگاری را نیز دارند. هرچند پست مدرن ها مخالف این موضوع هستند و بر این باورند که رسانه ها نباید خود را قیم مردم بدانند و ذهنیت شهروندان را در رفتارهای مختلف طبقه بندی و ترسیم کنند. بنابراین رسانه ها می توانند عامل جرم انگاری باشند و همچنین عاملی که به نظام قدرت حاکم مشروعیت ببخشد و یا از مشروعیت خارج کند؛ اما اصولاً رسانه ها در جهت توجیه رفتارهای حاکمیت و در خدمت آنها و در مسیر جهت دهی افکار عمومی و اقناع وجدانی آنها از رفتارهای حاکمان و حاکمیت هستند. (دلماش مارتی، ۱۳۸۱: ۳۰۵-۳۰۴)

۳- سوگرایی در جرم انگاری یقه چرکینی بدون توجه به جرم انگاری یا مجازات جرایم یقه سفید

با عنایت به اختلاس ها و فسادهای کلان دهه ی اخیر کشورمان، بررسی فراز و فرود های قانون مجازات اسلامی در جرم انگاری جرایم یقه سفید، ضروری است. عقبه ی این جریان به سالهای دور بر می گردد؛ از زمان ترویج و فعالیت شرکت های هرمی (۸۴) بحث اختلاس ها اوج گرفت. قانونگذار در ماده ۱۴۳ قانون مجازات سال ۹۲ و ماده ۲۸۶ این قانون صراحتاً و علی الاطلاق مسئولیت اشخاص حقوقی را با احراز برخی شرایط پیش بینی نموده است. این اقدام قانونگذاری گامی بزرگ در مسیر شناسایی مسئولیت کیفری مجرمین یقه سفید به ویژه مرتکبین جرائم شرکتی است. همچنین ماده ۲۸۶ این قانون با گسترش نامحدود دامنه ی جرم افساد فی الارض در زمینه ی جرایم اقتصادی که موجب اخلال در نظام اقتصادی کشور می شوند، زمینه ی اعمال شدیدترین مجازات ممکن یعنی، اعدام را برای این جرایم فراهم نموده است. روند تحولات قانونگذاری جرم یقه سفید در دهه های مختلف پس از پیروزی انقلاب اسلامی حاکی از آن است که به رغم تکرار ارتکاب جرایم سنگین یقه سفید در طول این سالها، مقررات ناظر بر این جرایم تغییرات نامتوازی را تجربه کرده است. در برخی زمینه ها و برخی ادوار، شدت عمل بسیار بالا و در دوره های دیگر واکنش های بسیار خفیفی نسب به جرایم یقه سفید اعمال شده است. این نوع تغییر عملکرد و واکنش های نامتناسب قانونگذار به جرایم یقه سفید، به طرز مشهودی در فرایند تصویب دو قانون مجازات اخلال گران در نظام اقتصادی و مبارزه با پولشویی به چشم می خورد.

با دخالت دیدگاه پست مدرن در شناخت مفهوم جرم، نمی توان برای تعریف جرم قائل به وجود حقیقتی به نام قانون شد و جرم را پدیده ای حقیقی در بافتار قانونی دانست؛ چراکه اولاً، خود قانون فارغ از تمام اشکالات شناختی در تعریف جرم، کتابی گزینش شده توسط قدرتمندان است که صرفاً برخی از صدمات را جرم انگاری کرده و تکیه بر آن برای تعریف جرم، باز تولید قدرت حاکم است. (عبدالفتاح، ۱۳۸۱ : ۱۴۷) لذا اغلب قوانین ایران برای یقه آبی ها و طبقات پایین اجتماع تدوین شده است و قانون برای افراد صاحب قدرت تدوین شده است و قانون محافظ آنهاست و برابری شهروندان در این معادله جرم انگاری بهم خورده است. (ریفکین، ۱۳۸۳: ۱۴۵)

لازم به ذکر است با توجه به رویکرد انتقادی جرم شناسی پست مدرن، روند تصویب قوانین نسبت به جرایم یقه سفید در کشور در دهه های اخیر، به رغم تجربه فراز و فرودهای مختلف، توجه چندانی به حقوق مصرف کنندگان، کارگران و محیط زیست نداشته است. در دهه ی اول انقلاب بیشتر توجهات به جرایم یقه سفید با ویژگی امنیتی و مخل به نظام اقتصادی بود. در دهه ی دوم توجه به رشد و توسعه اقتصادی تا حدودی موجب کمرنگ شدن کمی و کیفی قوانین ناظر بر جرایم یقه سفید بود و در دهه ی سوم نیز به رغم توجه بیشتر به این حوزه ها و حدوث برخی پیش رفت ها، با توجه به فقدان رویکرد و برنامه ای منسجم، نتایج قابل قبولی در این زمینه حاصل نشده است و در دهه ی چهارم انقلاب اسلامی و تجربه کردن حوادث تلخی همچون پرونده های کلان فساد اقتصادی بیانگر دقت بیشتر در مویفه های جرم شناسی پست مدرن می باشد (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۹۲: ۹۵)

۳-۱- جرم انگاری متکثر و اعمال مجازات برای طبقات کم صدای جامعه

با توجه به خطرات ناشی از جرایم یقه سفید، چرا قانونگذار تکیه خود را بصورت گزینشی و جهت دار بر روی جرایم یقه چرکین معطوف کرده است. آیا بهتر نبود بجای انواع جرایم یقه چرکین، طراحی درستی نسبت به جرایم یقه سفید تنظیم میکرد؟ دلیل این همه مواد قانونی راجع به افراد طبقه پایین جامعه چیست؟ در قانون مجازات اسلامی مکرراً جرم سرقت را در انحا مختلف طرح کرده است در حالیکه انتظار میرفت با وجود فسادهای کلان مالی و اختلاس های اخیر کلاهبرداری و جرایم مرتبط در سیاهه ی قوانین قرار می گرفتند. (فتیلی، ۱۴۰۰: ۲۸۱)

انواع سرقت در قانون مجازات اسلامی:

ماده ۶۵۱ هر گاه سرقت جامع شرایط حد نباشد، ولی مقرون به تمام پنج شرط ذیل باشد:

۱- سرقت در شب واقع شده باشد.

۲- سارقین دو نفر یا بیشتر باشند.

۳- یک یا چند نفر از آن ها حامل سلاح ظاهر یا مخفی بوده باشند.

۴- از دیوار بالا رفته یا حرز را شکسته یا کلید ساختگی به کار برده یا...

۵ - سرقت مقرون به آزار یا تهدید...

ماده ۶۵۲ سرقت مقرون به آزار یا سارق مسلح بودن سارق...

ماده ۶۵۳ سرقت از راه‌ها و شوارع ...

ماده ۶۵۴ سرقت در شب یا تعدد سارقین ..... لاقفل یک نفر از آنان حامل سلاح ظاهر یا مخفی باشد...

ماده ۶۵۶ در صورتی که سرقت جامع شرایط حد نباشد و مقرون به یکی از شرایط زیر باشد:

۱ - سرقت در محل سکنی یا مهیا برای سکنی یا در توابع آن ....

۲ - سرقت از محل حرز.....

۳ - سرقت در شب .....

۴ - سارقین دو نفر یا بیشتر باشند.

۵ - سارق مستخدم بوده و مال مخدوم خود را دزدیده و.....

۶ - دستبرد اداره‌کنندگان هتل و مسافرخانه و کاروانسرا و کاروان .....

ماده ۶۵۷ ربودن مال دیگری از طریق کیف‌زنی - جیب‌بری و امثال آن .....

ماده ۶۵۸ سرقت در مناطق سیل یا زلزله‌زده یا جنگی یا آتش‌سوزی یا در محل تصادف رانندگی....

ماده ۶۵۹ سرقت وسائل و متعلقات مربوط به تاسیسات مورد استفاده عمومی که به هزینه دولت یا با سرمایه ... (گلدوزیان، ۱۳۹۳: ۱۰۹)

نکته ی قابل تامل در قانون مجازات اسلامی این است که بسیاری از مواد قانونی در حقوق جزای ما راجع به سرقت و طبقات کم صدای اجتماع می باشد در حالیکه کمتر به جرایم یقه سفیدها و فسادهای مالی پرداخته شده است و این همان نظر جرم شناسی پست مدرن است که بر این مدعاست که قوانین بر ساخته قدرت است و اصل قانونی بودن در خدمت طبقات صاحب قدرت است.

۸- جرم انگاری مذکر مدار، جنسیتی، مذهبی و تبعیضی در قانون مجازات اسلامی

جرایم تبعیضی اصولاً جزء جرایم سرکوب کننده معنوی هستند مانند نژادپرستی و تبعیض جنسیتی و دینی و یا محدودیت های ناشی از دیدگاه های سیاسی و مذهبی مختلف. این نوع جرایم ممکن است به صورت روانی و یا فیزیکی باشد. یعنی هنگامی که مردم از عوامل تحمیلی خارجی مانند فقر، تبعیض جنسیتی، نژادپرستی و یا هر محدودیت ساختاری دیگر رنج می برند، این ساختار به طور مشابه آنها را به عنوان قربانیان جرم می بیند. قربانیانی که از این جرائم آسیب می بینند در روابط نابرابر قرار دارند، محدودیت های ساختاری را تجربه می کنند و از درد انکار شدن انسانیت و کرامت خود در رنج اند. رفاه و امنیت، مکان زندگی مناسب، امکانات درمانی مناسب و درآمد آبرومندانه باید برای تمام افراد تامین شود. جرم حقیقی، نقض این حقوق است؛ در واقع، جنگ، نژادپرستی،

تبعیض جنسیتی و اعمالی که موجب فقر می شوند پیامد نظام مدرنیته بوده و عامل اصلی این جرایم را باید در سیستم مدرنیته جستجو کرد. (سجادی، ۱۳۸۲: ۱۹۲) هیچ نهاد رسمی حاکمیتی حق ندارد شهروندان را از حقوق ذاتی شان محروم کند. بر این اساس، جرم شناسی پست مدرن هدف خویش را فراهم آوردن مجال مشارکت کامل افراد در جامعه و فرآیند قانونگذاری می داند، بدون آنکه عواملی مانند؛ نژاد، قومیت، جنس و طبقه مجال اثر گذاری بر این مشارکت بیابد.

در خصوص جرایم تبعیضی، زنای غیر مسلمان با زن مسلمان موجب قتل زانی غیر مسلمان است. همچنین قسمت آخر ماده ۳۸۸ قانون مجازات اسلامی در قصاص عضو اگر مجنی علیه زن مسلمان و مرتکب مرد غیر مسلمان باشد در قصاص عضو لازم به پرداخت نصف دیه نیست (تبعیض دینی) و هکذا در ماده ۳۸۲.

ماده ۳۸۸- زن و مرد مسلمان، در قصاص عضو برابری و مرد به سبب آسیبی که به زن وارد می کند به قصاص محکوم می شود ... ولی اگر مجنی علیه زن مسلمان و مرتکب مرد غیر مسلمان باشد مرتکب بدون پرداخت نصف دیه قصاص می شود.

ماده ۳۸۲- هر گاه زن مسلمانی عمداً کشته شود حق قصاص ثابت است؛ لکن اگر قاتل، مرد مسلمان باشد ولی دم باید پیش از قصاص، نصف دیه کامل را به او بپردازد و اگر قاتل، مرد غیر مسلمان باشد بدون پرداخت چیزی قصاص می شود. در قصاص مرد غیر مسلمان به سبب قتل زن غیر مسلمان، پرداخت مابه التفاوت دیه آن ها لازم است.

ماده ۳۸۸- زن و مرد مسلمان، در قصاص عضو برابری ... لکن اگر مجنی علیه زن مسلمان و مرتکب مرد غیر مسلمان باشد مرتکب بدون پرداخت نصف دیه قصاص می شود.

ماده ۳۸۲- هر گاه زن مسلمانی عمداً کشته شود حق قصاص ثابت است؛ لکن اگر قاتل، مرد مسلمان باشد ولی دم باید پیش از قصاص، نصف دیه کامل را به او بپردازد و اگر قاتل، مرد غیر مسلمان باشد بدون پرداخت چیزی قصاص می شود. در قصاص مرد غیر مسلمان به سبب قتل زن غیر مسلمان، پرداخت مابه التفاوت دیه آن ها لازم است

ماده ۱۹۹- نصاب شهادت در کلیه جرائم، دو شاهد مرد است مگر در تفخیز، لواط مساحقه که با چهار شاهد مرد اثبات می گردد.

ماده ۳۰۱- قصاص در صورتی ثابت می شود که مرتکب، پدر یا از اجداد پدری مجنی علیه نباشد و مجنی علیه، عاقل و در دین با مرتکب مساوی باشد. (شیریان، ۱۳۹۹: ۶۷)

پست مدرن ها با تکیه بر ساختارشکنی و شالوده شکنی معنای کلمات و تعاریف کلیشه ای، تعریف جدید و معنای نو از تجاوز جنسی، روابط زناشویی و رضایت بیان کردند. معنای رضایت در روابط زناشویی تغییر کرد و سلطه مرد بر زن در کشورهایی که این جرم را جرم انگاری کردند در خانواده پایان یافته است و زن و مرد با هم برابر هستند.

نتیجه گیری

با نگاه به جرم و مجازات به عنوان یک واقعیت اجتماعی از یک سو و پیچیده بودن روابط انسانی و اجتماعی از دگر سو جرم‌شناسان پست مدرن بر این باورند که به علت، پیچیدگی انسان و نظریات مختلف در گستره های زمانی و مکانی نمی توان صرفاً یک دیدگاه را در جرم انگاری لحاظ کرد؛ زیرا ممکن است امروز موضوعی مشروع و ارزش باشد و فردا به ضد ارزش و غیر مشروع جلوه داده شد. به دیده ی جرم شناسان پست مدرن، بی توجهی دولتها به مسئله فقر، بیکاری، رفاه، آموزش و عمده ی نیازهای زیستی و ساختاری مردمان اش، که آنان را در معرض آسیب پذیری قرار می دهد، جرم واقعی محسوب می شود. روا داشتن تبعیض های ایدئولوژیک و عقیدتی می تواند از موجبات و مصادیق ستم، آسیب و جرم های ناشناخته و پنهان به شمار آید. بدین سان در هر جامعه ای، کسانی که موقعیت اقتصادی و سیاسی پایینی دارند، بیشتر از سایرین در معرض درد و رنج های ناشی از سیاست های دولت قرار می گیرند. لذا جرم انگاری در بخش های "حد"، "فصاص" و "دیه"، و موارد تبعیدی نظیر حد قذف در صورت غیرمکفی بودن شهود زنا، هشتاد ضربه شلاق ثابت در شرب خمر با هر مقدار مصرف و سن مسئولیت کیفری ۹ سال برای دختر و ۱۵ سال برای پسر بیشترین تمایز و غرابت را با جرم شناسی پست مدرنیته دارد. در جرایم مستوجب حدود، قصاص و دیه چون که با صراحت در قانون شرع بر آن تأکید شده و غیر موقت و غیر قابل تغییر است، و به سمت تمرکزگرایی، مطلق‌گرایی و عینی‌گرایی است، در نتیجه کاملاً با نگرش پست‌مدرنیته مغایرت دارد.

منابع

قرآن کریم

ابراهیمی، شهرام، ۱۳۹۳، مفهوم جرم شناسی بزه، ترجمه متن رمون گسن، برگرفته از مجموعه مقاله تازه های علوم جنایی، زیر نظر علی حسین نجفی ابرندآبادی، تهران: میزان. استراترن، پل، ۱۳۹۹، آشنایی با دریدا، ترجمه پویا ایمانی، تهران: نشر مرکز. استنگروم، جریمی؛ گاروی، جیمز، ۱۳۹۷، فیلسوفان بزرگ از سقراط تا فوکو، ترجمه ابوالفضل توکلی شاندیز، تهران: شرکت مطالعات و نشر کتاب پارسه. آقای، کامران، ۱۳۸۸، مکتب های تفسیری در حقوق بر بنیاد هرمنوتیک حقوقی، تهران، نشر میزان. جعفری، مجتبی، ۱۳۹۱، رویکرد جنبش مطالعات انتقادی حقوق به حقوق کیفری، تهران: دانشگاه شهید بهشتی.

حجتی اشرفی، غلامرضا، ۱۳۸۵، مجموعه کل قوانین و مقررات جزایی، تهران: گنج دانش.

حقیقی، شاهرخ، ۱۳۹۱، گذار از مدرنیته، نیچه، فوکو، لیوتار، دریدا، تهران: نشر آگاه. دلماش مارتی، می ری، ۱۳۸۱، نظام های بزرگ سیاسی جنایی، ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی، تهران: نشر میزان.

رفیعی، غلامرضا، ۱۳۸۱، «ضرورت توسعه و تحول حقوق بین المللی فضایی در هزاره ی سوم»، گروه مطالعات حقوقی و سیما، تهران: سروش. ساراپ، مادن، ۱۳۸۲، راهنمایی مقدماتی برپسا ساختارگرایی، ترجمه محمدرضا تاجیک، تهران: نشر نی.

گلدوزیان، دکتر ایرج، ۱۳۹۳، محشای قانون مجازات اسلامی، تهران: انتشارات مجد. هیکس، استیون، ۱۳۹۱، تبیین پست مدرنیسم. شک گرایی و سوسیالیسم، از روسو تا فوکو، ترجمه حسن پورسفیر، تهران: نشر ققنوس. وارد، گلن، ۱۳۹۲، پست مدرنیسم، ترجمه قادر فخری رنجبری و ابوذکر می، تهران: نشر ماهی.

وایت، راب؛ هینز، فیونا، ۱۳۹۲، جرم و جرم شناسی، متن درسی نظریه های جرم و کجروی، ترجمه علی سلیمی، تهران: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.

مقالات و تقریرات

ابراهیمی، شهرام، ۱۳۹۲، «تحلیل جرم شناختی جرایم اقتصادی» فصل نامه پژوهش حقوق کیفری شهر دانش، ش ۵، صص ۱۳۰-۱۵۱
ابرندآبادی، علی حسین، ۱۳۹۱، تقریرات جرم شناسی به کوشش شهرام ابراهیمی، شیراز، انتشارات دانشگاه شیراز.

- حسن، احب، ۱۳۸۴، «از پست مدرنیسم به پست مدرنیته»، ترجمه زهرا گلپایگانی، سروش اندیشه، سال سوم. ش ۱۰، صص ۷۰-۹۵
- رحمانیان، منصور، ۱۳۷۸، «تأثیر رسانه های گروهی بر پیشگیری از جرم»، پایان نامه کارشناسی ارشد، حقوق جزا و جرم شناسی، استاد راهنما دکتر ایرج گلدوزیان، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نراق.
- ریفکین، جرمی، ۱۳۸۳، «از مدرنیسم تا پست مدرنیسم»، ماهنامه سیاحت غرب، ش ۱۵، صص ۱۳۹-۱۶۴
- سجادی، مهدی، ۱۳۸۴، «فمنیسم در اندیشه پست مدرنیسم»، مطالعات راهبردی زنان. ش ۱۳۲، صص ۱۹۰-۲۱۳
- شهابی، مهدی، ۱۳۹۲، «از حقوق مدرن تا حقوق پست مدرن؛ تأملی در مبانی تحول نظام حقوقی»، مجله تحقیقات حقوقی، ش ۶۱، صص
- عبدالفتاح، عزت، ۱۳۸۱، «جرم چیست و معیارهای جرم انگاری کدام است؟»، ترجمه اسمعیل رحیمی نژاد، مجله حقوقی و قضایی دادگستری، ش ۴۱، صص ۱۴۰-۱۶۹
- فتیلی، صادق، قدیری، رشید، صادق نژاد، مجید، نقدی، توسعه، مریم، جرائم قابل گذشت در قانون کاهش مجازات حبس های تعزیری: بررسی کاربردی چالش ها و دستاوردها، نشریه علمی پژوهش های حقوق جزا و جرم شناسی دوره ۹، شماره ۱۸، بهمن ۱۴۰۰ صفحه ۲۸۱-۳۰۲.
- فرجیها، محمد، ۱۳۷۶، «جنبه هایی از تأثیر یافته ها و جرم شناسی بر سیاست جنایی»، فصلنامه علمی پژوهشی مدرس، ش ۱.
- کاظمی، مهدی، ۱۳۹۴ «پست مدرنیسم و باز-خوانی اندیشه کیفری»، رساله دکتری، حقوق جزا و جرم شناسی، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی.
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین، ۱۳۹۱-۱۳۹۲، تقریرات درس جرم شناسی (از جرم شناسی انتقادی تا جرم شناسی امنیتی)، دوره دکتری حقوق کیفری و جرم شناسی، دانشگاه شهید بهشتی.
- نیازی، محسن؛ محمدی، محمد صدیق، ۱۳۹۳ «چرخش گفتمان تبیین جرم، از دوره ی کلاسیک تا پست مدرنیسم»، مجله کاآگاه، ش ۲۹، صص ۶۲-۸۳

منابع لاتین

Garland, D. (2020), 'Penal Modernism and Post-Modernism', in
Thomas G. Blomberg and Stanely

Morrison, Warne (2022), Theoretical criminology: from
Modernity to Postmodernism, Cavendish publishing limited,
Routledge-Cavendish;1 Edition

Howard(2019), Outsiders: studiers in the , New York: free/ press

Becker.sociology of Deviance